

**KORXONADA MEHNAT MUHOFAZASI JARAYONLARINI TASHKIL
VA FAOLIYAT BILAN BOG‘LIQ HOLDA YUZ BERADIGAN
HODISALARNING XODIMLAR SALOMATLIGIGA TA’SIRI**

Karakulov Muzaffar Abduvaliyevich

Menejment va zamonaviy texnologiyalar universiteti magistranti

Telefon: +998 99 083 63 45

m.karakulov@mail.ru

Annotatsiya: Korxonada mehnat muhofazasi jarayonlarini tashkil va faoliyat bilan bog‘liq holda yuz beradigan hodisalarning xodimlar salomatligiga ta’siri o‘rganilgan. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar oqibatida sodir bo‘lgan o‘lim holatlarining yuzaga kelish sabablari va oqibatlari tahlil qilingan. Ishlab chiqarishda shikastlanish holatlari va statistikasi o‘rganilgan.

Kalit so‘zlar: korxonada, mehnat muhofazasi, shikastlanish, baxtsiz hodisa, hodim, salomatlik, kasb kasalliklari.

Dunyo bo‘ylab ishsizlik muammosi kundan-kunga og‘irlashib bormoqda, ayniqsa, taxminan 200 millionga yaqin odamning ishsizligi jamiyatda ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikka jiddiy tahdid solmoqda. Bu holatni bartaraf etish uchun ish joylarini tashkil etish va mehnat bozorini to‘liq ish bilan ta’minlash masalalari dunyoning barcha mintaqalarida dolzarb bo‘lib, ularni hal qilish global iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylanmoqda. Shu o‘rinda, ish joylarida inson xavfsizligini ta’minlash, ishchilarning huquqlarini himoya qilish va ularning salomatligini kuzatishning ustuvor maqsadga aylanishi muhim ahamiyatga ega.

Mintaqalarda 2030 yilgacha barcha ayollar va erkaklar uchun to‘liq, samarali ish bilan ta’minlashga ko‘maklashish natijasida munosib mehnat tamoyilining rivojlantirishga erishishni maqsad qilingan. XMT kun tartibidagi muammolardan yana biri qashshoqlikni kamaytirish va ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytirish masalalari ham o‘rin olgan[1].

Mazkur murakkab mehnat munosabatlarini tartibga solishda ijtimoiy samaradorlikni muntazam rivojlantirish muhim vazifalardan biridir. Har bir ishlab chiqarish korxonalaridagi mehnatni muhofaza qilish muhandislari ijtimoiy samaradorlikni oshirish uchun ishchilarga munosib mehnat shart-sharoitlari, ta'lim va malaka oshirish imkoniyatlarini taqdim qilish, ish joyida ijtimoiy himoya tizimlarini samarali ishlatish, shuningdek, mehnat munosabatlarining barqarorligini ta'minlash orqali ishchilarning ijtimoiy va iqtisodiy ravnaqini ta'minlaydi[5].

Yuqoridagi aytib o'tilgan bir qator mehnat munosabatlari jumladan, ishchi-xodimlar sog'lig'i va xavfsizligini ta'minlashni rag'batlantirish, tartibga solish, monitoring va audit o'tkazishni rivojlantirish maqsadida XMT tomonidan 7 oktyabr Butunjahon munosib mehnat kuni deb e'lon qilindi.

Mamlakatimizda munosib mehnat konsepsiyasini amalga oshirish borasida 2018 yil 20 avgustda PQ-3913-sonli "Mehnat organlari tuzilmasini takomillashtirish va fuqarolar mehnat huquqlarini himoya qilish va mehnatni muhofaza qilish tizimini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" Prezident farmoni imzolandi.

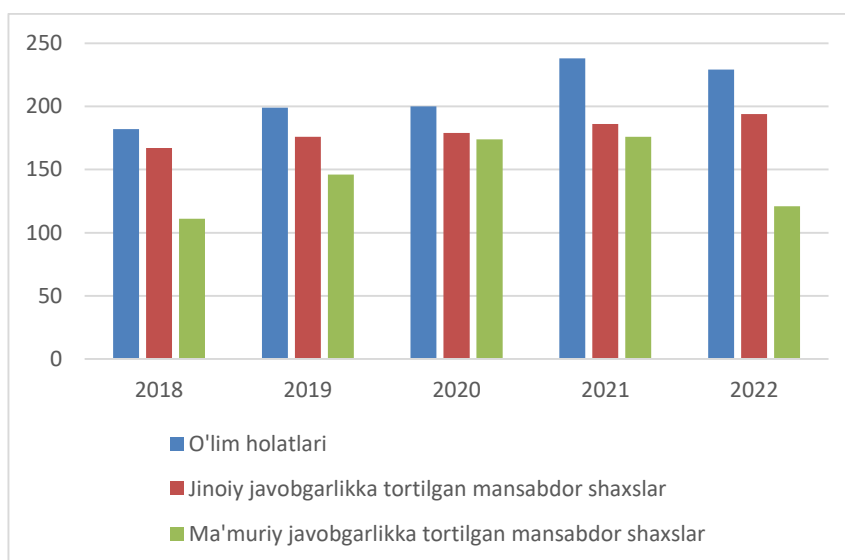
Shuningdek mamlakatimizda munosib mehnat konsepsiyasining amaliyotdagi yechimlarini ilmiy jihatdan asoslash va rivojlantirish borasida bir qator mahalliy iqtisodchi-olimlarimizning ilmiy izlanishlari tahsinga sazovordir. Jumladan, G.Q.Abdurahmanova aynan, mazkur sohani ilmiy-uslubiy jihatlarini tadqiq etgan bo'lib, ish joylarida bir qator munosib mehnat mezonlari va ko'rsatkichlarini taklif etgan. Navbatdagi tadqiqotchilar S.S.G'oyibnazarov va X.X.Abdurahmanov ilmiy izlanishlarida munosib mehnatni tashkil etish bilan bog'liq "Yashil ish o'rinlari" siyosati ilgari suriladi. Bu tadqiqot ishida aynan, sanoatda inson xavfsizdigini ta'minlash masalalari jihatidan o'rgangan holda "Yashil mehnat muhiti" siyosatiga kengroq e'tibor qaratilgan[3].

O'zbekiston Respublikasi Kambag'allikni qisqartirish va Bandlik vazirligining mehnatni muhofaza qilish va mehnat sharoitlari ekspertizasi davlat inspeksiyalari negizida O'zbekiston Respublikasi Kambag'allikni qisqartirish va

Bandlik vazirligining Davlat mehnat inspeksiyasi tuzilishi “Xavfsiz va himoyalangan mehnat” chora-tadbirlar dasturini amaliyotga tadbiiq etishni taqozo etdi.

2023 yil mobaynida 5998 ta korxonada va tashkilotlarda mehnatni muhofaza qilish bo‘yicha bosh mutaxassislar tomonidan mehnatni muhofaza qilish qoida va me‘yorlariga rioya etilishi o‘rganib chiqilgan va yozma ko‘rsatmalar berilgan. O‘rganish jarayonida 41260 qonunbuzilishlar aniqlangan. 2022 yil davomida O‘zbekistonda ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar oqibatida sodir bo‘lgan o‘lim holatlari soni 229 tani tashkil qiladi.

O‘lim holatlari yuzasidan jinoiy javobgarlikka tortilgan mansabdor shaxslar soni 194 nafar, ma‘muriy javobgarlikka tortilgan mansabdor shaxslar soni 121 nafarga teng. Quyidagi rasmda yaqin 5 yil davomida ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar oqibatida sodir bo‘lgan o‘lim holatlari soni bo‘yicha tahlil natijalari keltirilgan.

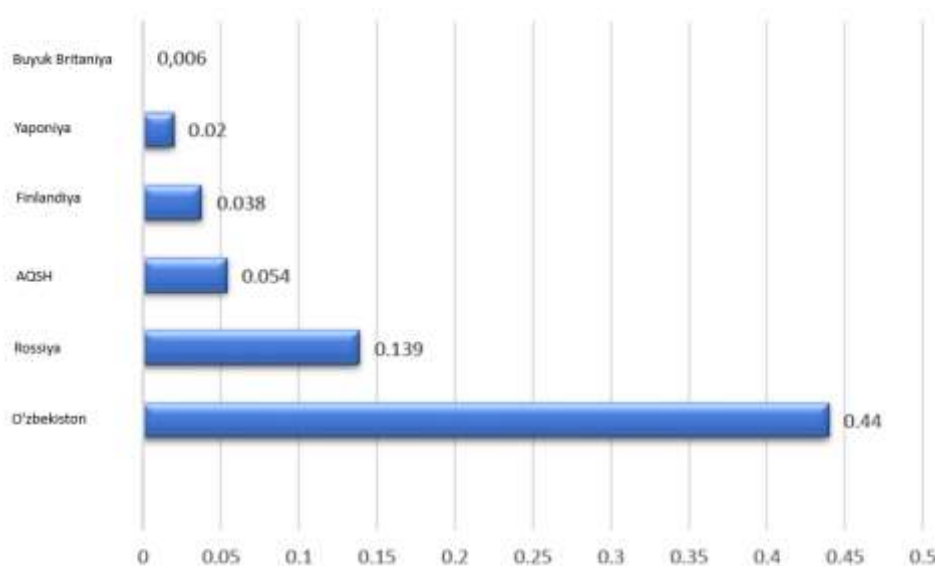

1-rasm. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar oqibatida sodir bo‘lgan o‘lim holatlari soni

2018-yildan boshlab taqdim etilgan ma'lumotlarga ko'ra, o'lim holatlari soni oshib borayotgani kuzatilmoqda. Misol uchun, 2018 yilda bunday holatlar soni 182 tani, 2019-yilda 199 tani, 2020-yilda 200 tani, 2021-yilda 238 tani tashkil qilgan[2].

Mamlakatimiz Prezidenti tashabbusi bilan yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi asosida yangi sanoat ob'ektlarini barpo etish, turar-joylar qurishni jaddalashtirish bo'yicha bir qator ishlar amalga oshirilmoqda. Lekin, ish joylarida mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlikning keskin tus olishi ishlab chiqarish sanoatida inson hayotini saqlashga o'z ta'sirini ko'rsatmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra 2023 yilda mamlakatimizda o'limga olib keladigan ishlab chiqarishdagi shikastlanishlar koeffitsienti har 1000 nafar xodimga nisbatan 0,44 ni tashkil etgan.

2-rasm. Ishlab chiqarishda shikastlanishlar koeffitsienti
(har 1000 nafar xodimga nisbatan)

Agar mazkur ko'rsatkichni xalqaro amaliyot bilan solishtiradigan bo'lsak, Rossiya Federatsiyada – 0,139 (3 baravar kam), AQShda – 0,054 (8 baravar kam), Finlandiyada – 0,038 (11 baravar kam), Yaponiyada – 0,02 (22 baravar kam), Buyuk Britaniyada – 0, 006 (27 baravar kam)ni tashkil etgan .

Kasbiy sog'liq munosabatlari iqtisodiyotning barcha tarmoqlarini qamrab oladi. U asosan, ish joylarida kasbiy xavf-xatarlarning oldini olish va ularni nazorat

qilishga, har qanday ish bilan bog‘liq kasalliklar va baxtsiz hodisalarni kamaytirishga, uning ahamiyatini tobora ko‘proq odamlar anglab yetadigan jihatlarga qaratilgan. Bunga korxonalar rahbarlarining sog‘lom ish joylarini barpo etish orqali kasbiy sog‘liqni yaxshilashga yo‘naltirilgan korporativ madaniyatni mustahkamlashga bo‘lgan qiziqishining ortishi misol bo‘la oladi[4].

Hududlar bo‘yicha taqqoslanganda, sog‘liqni saqlash sohasidagi xizmatlarning umumiy hajmida eng yuqori ulush Toshkent shahri (43,4 foiz), Toshkent (8,4 foiz), Farg‘ona (7,1 foiz) va Samarqand (6,6 foiz) viloyatlari hissasiga to‘g‘ri kelmoqda.

Xulosa

Tadqiqot jarayonida men turlicha yondashuvlarni o‘rganib chiqdim va bir qator yo‘nalishlarini tadqiq etdim. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, mehnat xavfsizligiga doir amalga oshirilayotgan tadbirlar ko‘pincha normativ hujjatlarga asoslangan, ammo ishchilarning xavfsizlikka oid bilimlari va ularga bo‘lgan munosabatlari orqali tadbirlarning samaradorligini oshirish uchun qo‘shimcha ta‘lim va treninglar o‘tkazish talab etiladi.

Tadqiqot natijalaridan ko‘rsatilishicha, ishtirokchilarning mehnatni muhofaza qilish bo‘yicha tadbirlarni bajarilishiga oid baholashlari turlicha bo‘lgan. Qarshi olingan natijalarga ko‘ra, tadbirlarni bajarilishini 1 baholab 4,9 foiz ishtirokchi, 2 baholab 5,4 foiz, 3 baholab 23,2 foiz, 4 baholab 45,8 foiz va 5 baholab 20,7 foiz ishtirokchilar baholagan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 27 areldagi “Mehnatni muhofaza qilish sog‘asidagi xizmatlar bozorini yanada rivojlantirish to‘g‘risida”gi qarori // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2017 yil, 17-son.

2. A.Zikriyoev. Monorgafiya. Inson kapitalini rivojlantirishda kasbiy sogʻliq va mehnat xavfsizligini taʼminlash [Matn] «ZUXRA BARAKA BIZNES», 2022-205 bet.
3. Gʻoyipnazarov S.B. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda mehnatni muhofaza qilishning ilmiy asoslarini takomillashtirish. Iqt. fan. falsafa doktori (PhD). ilm. dar. olish uchun diss.. – T.: TDIU, 2018. Toshkent, 2018.
4. <http://www.gov.uz> (Oʻzbekiston Respublikasi Hukumati).
5. <http://www.stat.uz> (Oʻzbekiston Respublikasi Davlat Statistika qoʻmitasi).